

Lecția de română

Gheorghe ERIZANU

– **D**eschideți manualul. Citiți în liniște „În limba ta” de Grigore Vieru. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Amintiri” de Alecu Russo. Profesorul de română a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să culeagă cuderca din Cornu.

– Sărim substantivul. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Miorița”. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Baltagul” de Mihail Sadoveanu. Profesorul de română a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să dea la teasc strugurii.

– Sărim adjectivul. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Copilărie” de Ana Blandiana. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Viața ca o pradă” de Marin Preda. Profesorul a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să dea cep la vinul proaspăt.

– Sărim verbul. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Adolescentul obișnuit” de Eugen Cioclea. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Gemenii” de Mircea Cărtărescu. Profesorul a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să bea un păhărel cu cumnatul Vasile.

– Sărim adverbul. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Dorința” de Mihai Eminescu. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Romeo și Julieta” de William Shakespeare. Profesorul a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să curețe feteasca din Leșițe.

– Sărim pronumele. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Muntele de foc” de Vasile Alecsandri. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Exuvii” de Simona Popescu. Profesorul a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să pună cartofii în Dealul Morii.

– Sărim articolul. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Lostrita” de Vasile Voiculescu. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Cronici marțiene” de Ray Bradbury. Profesorul a lăsat copiii în clasă. Și a plecat să pună porumbul în Hârtop.

– Sărim interjecția. Deschideți manualul. Citiți în liniște „Bătrânul poet” de Aureliu Busuioc. Pentru lecția viitoare citiți acasă fragmentul din „Caloian” de George Meniuc. Profesorul a lăsat copiii în clasă. Și a plecat la prima prașă.

A urmat examenul de capacitate. Și profesorul a plecat în vacanță. Căci vine iarăși unu septembrie. Culesul, teascul, butoiul, curățatul, pusul, prășitul.

Și examenul. ♣

Între două scrisori

Dumitru IRIMIA

După un an de studenție la Facultatea de litere a Universității ieșene, tânărul Eugen Coșeriu – născut la 27 iulie 1921, la Mihăileni–Bălți (România) – pleacă la studii, ca bursier al statului român, în Italia, la Roma, Padova și Milano. Tot aici își dă doctoratul în Litere (Roma, 1944) și doctoratul în filozofie (Milano, 1949). În acest timp, scrie și traduce literatură, face cronică plastică în „Corriere Lombardo” și „L’Europeo”, scrie, mai rar, studii de lingvistică și stilistică (*La lingua di Ion Barbu*). Muncește enorm, adâncind și amplificând totodată ceea ce acumulasă, cu împătımire, în vremea studenției, își dezvoltă o concepție clară despre lume și despre știință, cultură, face proiecte de viitor, conștient de forța sa intelectuală și de imperativul unor schimbări radicale în România și în lume. Într-un prezent încă derutant, viitorul nu se lasă, însă, ușor determinabil. În această stare, Eugen Coșeriu încearcă să reia legătura cu lumea științifică românească, scriind la 8 mai 1947, de la Milano, celui „mai apropiat și de încredere” dintre ieșeni, profesorul G. Ivănescu, cu care, ca student, avea îndelungi și repetate discuții.

După 45 de ani, Eugen Coșeriu trimite spre Iași scrisoare de la Tübingen, unde, din 1963, era profesor de *Lingvistică generală* și *Lingvistică romanică* după ce, timp de 12 ani, fusese profesor în același domeniu la Universitatea din Montevideo.

Se pregătește să vină la Iași, unde a început, de fapt, drumul său în lumea științei, pentru a i se înmîna diploma de *Doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza”.

Între cele două scrisori – cită istorie! Și într-o parte a lumii, partea spre care au plecat cele două scrisori, ce cumplită eroare a istoriei!

Prima scrisoare pleacă într-un moment în care lumea, abia ieșită din cel mai distrugător dintre războaiele omului, își căuta, derutată dar încrezătoare, drumul pierdut. O parte a lumii, însă, era „ajutată” („dacă nu vrei, te obligăm!...”), după ce fusese în diferite părți și în diferite feluri sfîrtecată, să găsească „drum nou”, drum sigur spre anularea ființei umane, prin anularea sacralității sale lăuntrice.

A doua scrisoare sosește la Iași într-un timp nu mai puțin derutant, într-o Românie – **incredibil** – în continuare sfîrtecată (deși sfîrtecătorul a murit!...), într-o lume abia ieșită din cel mai cumplit război dus împotriva umanității ființei omului, o lume neîn stare încă să se regăsească pe sine, să-și regăsească sacralitatea pierdută.

Și în această curgere a vremii destinul a doi oameni de excepție, în raport, primul – Eugen Coșeriu – cu istoria, în confruntare, al doilea – Gheorghe Ivănescu – cu eroarea istoriei, destine, construit, primul, **dincolo** de țară, trăit și apărut, celălalt, dincoace de țară, adică dincolo și dincoace de guvernanții țării; pentru că, într-un fel sau altul, guvernarea (și profitorii guvernării) nu l-au vrut nici pe unul, nici pe celălalt. Dar și unul, și celălalt au înțeles că destinul lor este strîns legat de destinul culturii umanității în general și al spiritualității românești în special.

Derivation and accentuation system of the verbs with suffix *-enti* in standard Lithuanian

Vidas KAVALIAUSKAS, *Vilnius Pedagogical University*

In Lithuanian, suffixed verbs can be formed with 9 suffixes: *-uoti, -inti, -(i)oti, -ėti, -auti, -telėti, -inėti, -enti, -yti*. The accentuation of the verbs with suffixes *-uoti, -inti, -(i)oti, -ėti, -auti, -yti* is not settled: there are cases of both root and suffix accentuation in Standard Lithuanian. The derivatives with the suffixes *-inėti, -enti* have a fixed stress on the suffix, whereas the derivatives with the suffix *-telėti* are always stressed on the root. The type of accentuation is determined by different morphological and semantic factors: accentuation paradigm of the base word, a part of speech, root vowel gradation, metatony, word meaning and other factors. The **object** of this study is the verbs with the suffix *-enti*, i.e. one of the suffixes featuring a fixed accentuation pattern, their derivation and accentuation. The main **goal** of the study is to analyse the ways of derivation of the verbs with this suffix and to discuss their accentuation. The study makes use of **descriptive** and **comparative** methods. The data was collected from the *Dictionary of Modern Lithuanian Language* (DŽ₄, DŽ_{6c}).

There are approximately 160 verbs with the suffix *-enti* in Standard Lithuanian. By their derivational character they may be associated with verbs or nominal words.

1. The verbal derivatives with the suffix *-enti* prevail in the Lithuanian language. The derivatives formed from mixed-type verbs with the suffix *-ėti* in the infinitive and past simple tense forms (the present tense forms do not have a suffix) make up the largest group:

- barbėnti (: barbėti, barba, barbėjo)
- čepsėnti (: čepsėti, čepsi, čepsėjo)
- girgždėnti (: girgždėti, girgžda, girgždėjo)
- klegėnti (klegėti, klega, klegėjo)
- šlamėnti (: šlamėti, šlama, šlamėjo)
- teškėnti (: teškėti, teška, teškėjo)

The derivatives with the suffix *-enti* formed from disyllabic verbs without a suffix constitute a smaller group:

- baubėnti (: baubti)
- kalėnti (: kalti)
- kūrėnti (: kurti, kuria, kūrė)
- šalėnti (: šalti)
- zyzėnti (: zyzti)

Unele reflecții lingvistice ale lui Alecu Russo

Gheorghe POPA, Grigore CANTEMIR,

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Republica Moldova

Rolul lui Alecu Russo în cultura și știința românească are șansa de a fi, pe alocuri, subapreciat sau de a fi schițat, poate, incomplet, dacă s-ar trece cu vederea peste reflecțiile sale judicioase privind diverse probleme de limbă. Deși nu era un specialist în materie (drept dovadă ne poate servi însăși acțiunea lui A. Russo, care nu rezidă „într-o înfruntare cu adversarii în termenii și cu mijloacele științei limbii”) (Regman 1998: 26), „cugetările” sale, remarcabile prin cantitatea, dar, mai ales, prin substanța lor, pe marginea unor chestiuni atât generale (cum ar fi, de exemplu, conceptul de „limbă înțeleaptă” sau geneza „logicii limbii”), cât și particulare (cum ar fi, de exemplu, izvoarele de îmbogățire a limbii literare sau rolul „străinismelor”), sînt în consonanță deplină cu adevărurile științei despre limbă.

Pentru confirmare, vom pune în paralel două reflecții ale lui A. Russo cu altele similare, formulate de doi mari lingviști: Baudouin de Courtenay și Eugeniu Coșeriu. Astfel, A. Russo a fost printre primii scriitori ai noștri care a formulat și a susținut cu tărie ideea că limba e creată nu de învățați, ci de popor, că limba literară, de fapt, nu este altceva decît aceeași limbă populară, însă cultivată și perfecționată de maestrul scrisului: „Sunetul și forma, pînă și noima, adică sufletul cuvintelor, este dreptul scriitorilor și al neamului, mare plămăditor de limbi și de cuvinte” (Russo 1998: 61). Și un alt pasaj: „După socotința me, rolul adevăraților învățați, ce se vor îndeletnici cu filologia, va fi să se mărginească în definiția rînduieilor limbii, statornicia sintaxei și a ortografiei; iar alcătuirea, întrebuițarea, iscodirea sau depărtarea cuvintelor trebuie să rămîie proprietatea urechii, a bunei judecări a scriitorilor. Codul limbii nu poate fi mai aspru decît cele politicești. Cuvîntul fie slav, fie turc, fie latin, se va români, are drit (= drept) de împămîntenire și numai obșteasca frămîntare și nevoia poate să-i deie îndigenatul, iar nu autoritatea fabricanților de sisteme” (ibidem: 100).

Peste ani (adică peste circa 150 de ani), deja un „specialist în materie”, savantul de notorietate mondială Eugeniu Coșeriu, avea să formuleze și să susțină, cu nu mai puțină tărie, același adevăr: „În toată lingvistica pe care o reprezint, motivul meu a fost *vorbitorul* (aici și mai departe sublinierile aparțin autorilor – Gh.P., Gr.C.), adică convingerea după care lingvistul trebuie să se preocupe de tot ceea ce îl interesează pe vorbitor. *Vorbitorul este măsura tuturor lucrurilor în lingvistică, fiindcă limbajul e făcut de către și pentru vorbitori, nu de către și pentru lingviști, și, deci, lingvistul trebuie să explice* care este fundamentul acestei neliniști a vorbitorului care vrea să vorbească și care se întrebă dacă e bine sau nu e bine spus ceea ce spune, dacă modul lui de a vorbi este un mod corect, dacă există alte moduri, superioare, de a vorbi în aceeași limbă” (Coșeriu 1994: 164).

STUDII DE LINGVISTICĂ

A. Russo e unul dintre puținii scriitori care a pus în discuție raportul dintre obiectul investigat și subiectul care cercetează acest obiect. Astfel, după părerea lui A. Russo, filologiei nu trebuie „să prefacă”, „să reformeze” limba după placul lor, ci trebuie „să se mărginească la definiția rînduieiilor limbii, la statornicia sintaxei și a ortografiei”, iar „o gramatică a limbii” trebuie elaborată „după limba nu ce ar trebui să avem, dar după limba ce avem” (ibidem: 93). Iată cum este formulat acest principiu – de investigație obiectivă a limbii – de unul dintre întemeietorii lingvisticii generale contemporane Baudouin de Cortenay: „Este destul de nepotrivit a aprecia structura limbii dintr-o perioadă prin categoriile unei perioade precursoare sau posterioare” (Бодуэн де Куртенэ I 1963: 68). Și în altă parte: „Cercetarea faptelor de limbă trebuie să fie strict obiectivă, ea trebuie să fie o constatare a faptelor esențiale din epoca respectivă și din domeniul glotic respectiv, fără a le atribui categorii improprii” (Бодуэн де Куртенэ II 1963: 17).

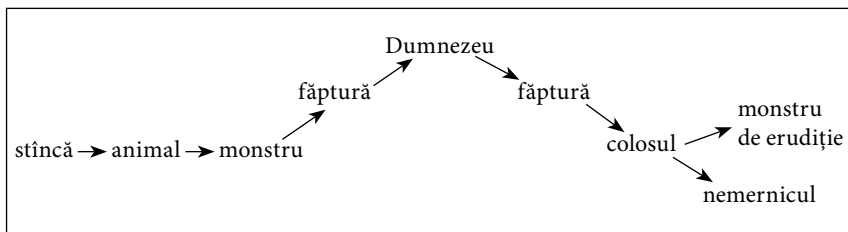
Trebuie să menționăm în mod special faptul că valoarea observațiilor lingvistice ale lui A. Russo poate fi just înțeleasă și interpretată fără echivoc, dacă aceste observații vor fi proiectate pe fundalul intensei agitații în diverse domenii ale timpului. În același timp, „cînd este vorba să încadrăm pe Russo între ceea ce a fost și ceea ce va fi (în materie de lexic – Gh.P., Gr.C.), consemna D. Caracostea, trebuie totdeauna să ne amintim că el vorbește în numele unei constelații literare: reprezintă latura ideologică a unei atitudini pe care unii beletrști o luase înainte de el” (Caracostea 2000: 147).

Cu referire la domeniul lingvisticii, putem constata că anume în perioada respectivă „unul prefăce toată limba în *-iune*, altul în *-ție*, altul în *-iu*, altul în *-înt*, de nu știi cum să te întorci între aceste patru puncturi cardinale a gramaticilor” (Russo 1998: 45). Cu alte cuvinte, anume în această perioadă se făceau tentative energice din partea reprezentanților latinismului exagerat al lui August Treboniu Laurian, latinismului moderat al lui Timotei Cipariu, italianismului lui Ion Heliade Rădulescu, fonetismului lui Aron Pumnul de a încorseta limba „în canoane puriste și intolerante”, de „a impune la noi, într-un moment de vitală și delicată articulare a tradiției cu nevoia de înnoire, exagerația și chiar mai mult: aberația” (Regman 1998: 26). De aceea, în dorința „de a călca sănătos și după logică”, A. Russo consideră, pe bună dreptate, că încercarea „de a înturna și răsturna o limbă împotriva trasului (= traseului) ei” este o „chestie de pedanți, de neștiutori, de șarlatani sau de mișei”, precum este „o frazeologie strălucitoare pentru ochii slabi” intenția de a așeza limba, chipurile, „pe niște baze mai solide”. Argumentul invocat împotriva unei atare normări a limbii este simplu, dar peremptoriu: „Cînd se naște o limbă în lume, se naște cu organismul ei, se naște negreșit pe o bază solidă, pe baza alterațiilor sau a decompoziției altor limbi, pe condițiile viețuirii a poporului ce o înfie sau care se naște cu ea, precum romanii pe condițiile climei, a vecinătății și a o mie de alte condiții ce alcătuiesc istoria” (Russo 1998: 95-96).

După ferma convingere a lui A. Russo, puriștii greșesc atunci cînd consideră că istoria limbii române începe cu istoria românilor și „cu Școalele Ardealului, și cu școala

COLLOQUIA. ROMANUL ÎN SPAȚIUL LITERAR EUROPEAN: ÎNTRE CREAȚIE ȘI RECEPTARE

ca – de către personajul-narator); unicitatea figurii ciudatei ființe care este monstrul (singularitatea însăși pare să constituie un avertisment, monstrul personificînd, într-o primă fază răul absolut); transformarea impresionantă a forței geologice într-o făptură oarecum îmblinzită (stîncă parcă pierde din greutate și volum, ceea ce este o sugestie a topirii spaimei trăite de băiat?); atît imaginea, cît și felul de a comunica al lui Anibalector culminează în interogația hiperbolică „Tu ești Dumnezeu?”, expresia cea mai intensă a mirării personajului-narator. Hiperbola sugerează aici ideea de putere totală, dar și faptul că ciudata ființă (monstrul) are o mistică putere modelatoare. Intervenind abrupt, lexemul „nemernicul” relativizează mirarea, readucînd în discuție dinamiul portret al lui Anibalector, monstrul care citește. Indiciile reperate în text divulgă o realitate palpabilă, materială (în interiorul ficțiunii), un singur cuvînt (Dumnezeu) fiind în stare să producă o mutație ontologică, substituind mitului biblic *realitatea comunicată* de personajul-narator. Rui Zink construiește axa semantică a portretului lui Anibalector utilizînd doar cîteva lexeme, care semnalează emoția întîlnirii dintre băiat și Anibalector:

În capitolul *Insula*, personajul-narator nu numai că îl vede pe Anibalector, ci îl și aude:

- percepția vizuală amplifică sensul cuvintelor *animal* și *monstru* din primul capitol, cuvintele sugerînd o posibilă imagine (o imagine imaginată, mai exact) vizuală a lui Anibalector;
- dimensiunea monstrului (percepută de către protagonistul romanului la vîrsta și experiența pe care acesta le are) rămîne, în capitolul al doilea, una hiperbolizată: *stîncă, colosul*;
- tabloul întîlnirii băiatului cu Anibalector pune deja în valoare percepția auditivă: comunicînd cu animalul-cititor, personajul-narator apreciază *realitatea* întîlnită cu lexemele *făptură, Dumnezeu, nemernic*, ceea ce arată cum se repercutează comportamentul monstrului în conștiința personajului principal al romanului;
- sintagma „monstru de erudiție” confirmă informația ipotetică despre monstrul care citește, descoperită – prin intermediul lecturii – de către băiat.

Dialogul personajului-narator cu Anibalector dezvăluie o ficțiune elaborată, cu numeroase referințe literare și culturale, impunînd un cuplu de personaje ce se (re)cunosc, după modelul semnalat de Gh. Crăciun în volumul *Trupul știe mai mult*: „În dialog,